

Чи впливає більша
соціальна різноманітність у
зкладах освіти на
справедливість у
результатах навчання?

PISA

PISA у фокусі #97

Чи впливає більша соціальна різноманітність у закладах освіти на справедливість у результатах навчання?

- Ступінь соціальної сегрегації в закладах середньої освіти сильно відрізняється в різних системах освіти. У багатьох країнах Латинської Америки, Пекіні-Шанхаї-Цзянсу-Гуандуні (Китай) та Індонезії учні та учениці зі схожим походженням зазвичай зібрані в одних і тих самих закладах освіти. Серед країн ОЕСР Фінляндія, Норвегія та Швеція демонструють найменшу соціальну сегрегацію в закладах освіти.
- У багатьох країнах у закладах освіти частіше спостерігається висока концентрація учнівства із сприятливими соціально-економічними передумовами, ніж їхніх однолітків із менш сприятливими передумовами.
- Шкільні системи з вищим рівнем соціальної сегрегації, як правило, пропонують менш справедливі можливості для навчання.

Успішність учня або учениці під час навчання в закладі середньої освіти залежить від особистісних якостей, а також, серед іншого, від якостей його чи її однокласників. Однокласники та однокласниці можуть як мотивувати й підтримувати одне одного в подоланні труднощів у навчанні, так і створювати перешкоди, відволікати увагу вчителів та вчительок і викликати тривогу. Спосіб розподілу учнів та учениць між закладами освіти, а також те, чи сприяє це посиленню соціально-економічних або академічних відмінностей між закладами середньої освіти, може суттєво впливати на результати навчання на рівні країни.

У яких країнах і економіках, які беруть участь у PISA, учні та учениці зібрані в певних закладах освіти залежно від їхніх здібностей або соціально-економічного статусу? Як соціально-економічна сегрегація між закладами пов'язана з різницею в досягненнях учнівства, яке має різний соціально-економічний статус?

У багатьох країнах кількість закладів середньої освіти, у яких навчаються переважно учні та учениці з високим соціально-економічним статусом, перевищує кількість закладів, де зосереджені учні та учениці з низьким соціально-економічним статусом

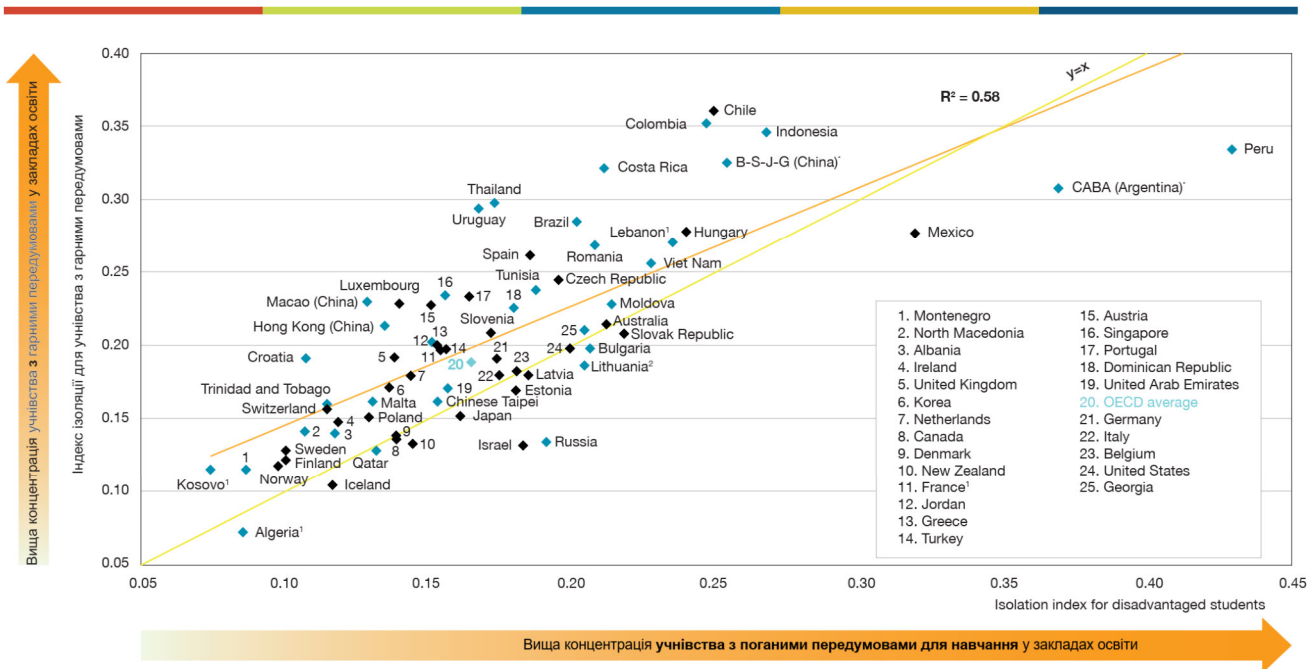
Оскільки дані PISA враховують соціально-економічний статус учнів і учениць, а також їхніх однокласників, можна проаналізувати, чи мають вони змогу навчатися й спілкуватися з дітьми з різного соціально-економічного середовища, або ж здебільшого перебувають у колі однолітків зі схожим статусом.

Ступінь соціальної та академічної різноманітності в закладах освіти значною мірою залежить від того, як учнівство розподілено між цими закладами. Соціальний склад школи, як правило, частково відображає демографічну структуру місцевості, де вона розташована. У країнах, де сім'ї з різним соціально-економічним статусом проживають у різних районах, є висока ймовірність, що учнівство навчатиметься переважно з однолітками зі схожим соціально-економічним статусом.

На соціальну різноманітність закладів освіти може впливати вільний вибір родинами навчального закладу для своїх дітей, а також політика самого навчального закладу щодо зарахування учнівства.

Наприклад, якщо сім'ї середнього класу, які проживають у змішаних районах, вирішують не віддавати дітей до місцевого закладу освіти, учні та учениці, які залишаються, можуть опинитися в так званих школах-«гетто», де спостерігається висока концентрація дітей із несприятливими передумовами для навчання. З іншого боку, приватні школи можуть встановлювати таку високу вартість навчання, що лише найзаможніші сім'ї можуть дозволити собі віддати туди своїх дітей. Це також призводить до ще більшої концентрації учнівства з гарними передумовами для навчання в окремих закладах.

Концентрація учнівства з поганими / гарними передумовами для навчання в одних і тих самих закладах середньої освіти¹

B-S-J-G (Китай) позначає чотири провінції Китаю, які беруть участь у PISA: Пекін, Шанхай, Цзянсу, Гуандун. CABA (Аргентина) позначає агломерацію Великий Буенос-Айрес, столицю Аргентини.

1. В Алжирі, Франції, Косово та Лівані частка 15-річного учнівства в модальних закладах освіти нижча за 80%; тому слід обережно порівнювати їх з іншими країнами.

2. Литва стала членом ОЕСР 5 липня 2018 року. Однак, згідно з іншими публікаціями, заснованими на даних PISA-2015, Литва не входить до обрахунку середнього показника по країнах ОЕСР.

Примітка: Усі аналізи обмежуються закладами освіти з модальним рівнем ISCED для 15-річних.

Учні та учениці з поганими передумовами для навчання – це ті, які перебувають у нижній чверті за PISA індексом економічного, соціального та культурного статусу у своїй країні.

Учні та учениці з гарними передумовами для навчання – це ті, які перебувають у верхній чверті за PISA індексом економічного, соціального та культурного статусу у своїй країні.

Значення R^2 вказує на дисперсію ізоляції учнівства з гарними передумовами, яка пояснюється відмінностями в ізоляції учнівства з поганими передумовами в різних системах освіти. Це міра міцності зв'язку між ізоляцією учнівства з обох категорій на рівні країни.

Джерело: ОЕСР, база даних PISA-2015. 3.3 у виданні OECD (2019), *Balancing School Choice and Equity: An International Perspective Based on PISA*, <https://doi.org/10.1787/2592c974-en>

Серед країн, які брали участь у PISA у 2015 році, концентрація учнівства зі схожим соціальним походженням особливо помітна в багатьох країнах Латинської Америки. У Бразилії, Чилі, Колумбії, Коста-Ріці та Уругваї, а також в Угорщині, Індонезії, Лівані, Румунії, Іспанії, Таїланді й В'єтнамі учні та учениці з високим соціально-економічним статусом частіше відвідують «елітні школи», де зібрані їхні однолітки з тієї ж самої категорії, ніж учні та учениці з низьким соціально-економічним статусом, які, ймовірно, відвідуватимуть школи-«гетто», в яких спостерігається велика концентрація учнівства із подібних економічно несприятливих середовищ. Проте в агломерації Великий Буенос-Айрес (Аргентина), Мексиці та Перу учні й учениці з другої категорії значно частіше навчаються у закладах освіти разом з однолітками, які мають несприятливі соціально-економічні передумови для навчання. Натомість учні та учениці з кращими передумовами, як правило, зосереджені в закладах освіти з високим соціально-економічним статусом.

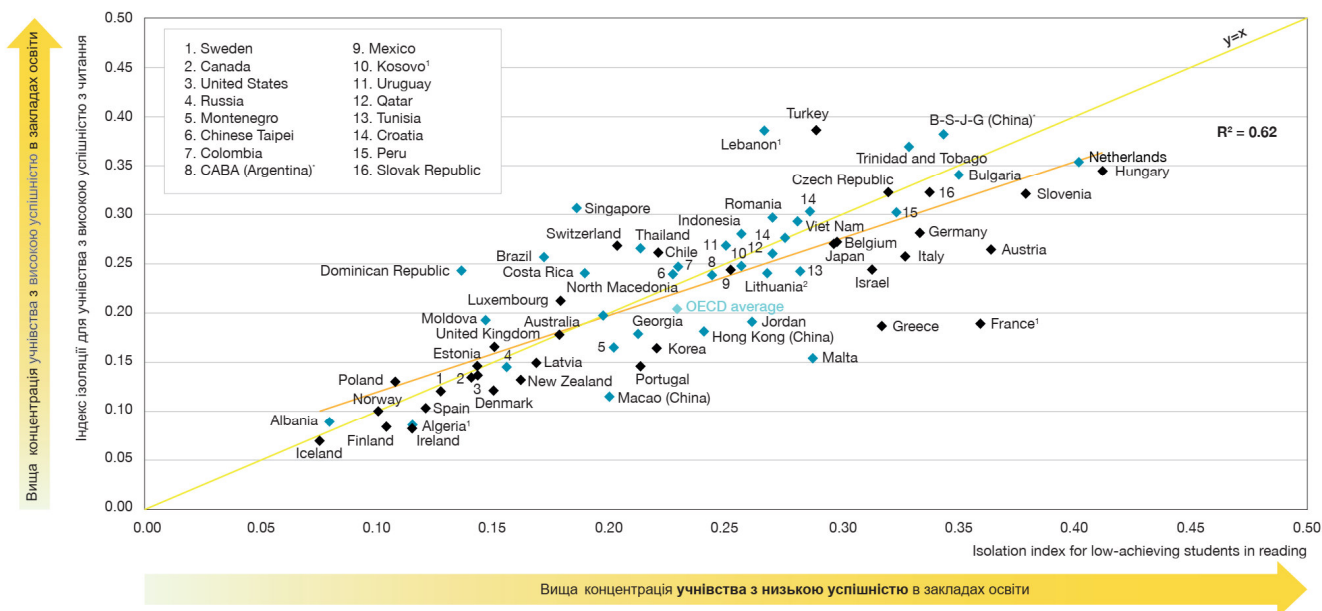

Більш поширеною є сегрегація, пов'язана з рівнем академічних досягнень

Результати дослідження PISA-2015 свідчать, що соціальна сегрегація менш поширена, ніж академічна. У багатьох випадках соціальна сегрегація між закладами освіти може фактично відображати сортування учнівства за здібностями, оскільки академічні досягнення та соціально-економічний статус мають позитивний зв'язок у всіх країнах. Це особливо характерно для систем освіти, де учнівство направляють до різних типів закладів середньої освіти (загальної чи професійної) залежно від його попередніх академічних результатів. У системах загальної освіти сортування за здібностями може відбуватися через конкуренцію між батьками, які подають заявки до кількох закладів, а також через механізми, що дозволяють затребуваним закладам «відбирати» найуспішніших учнів та учениць. Крім того, відмінності у якості закладів освіти посилюють це явище: школи з кращими результатами навчання приваблюють більше учнівства із високими академічними досягненнями, що, своєю чергою, підтримує високий рівень цих закладів.

Залежно від особливостей освітньої системи ступінь вираженості зазначених механізмів може варіюватися. Наприклад, в Албанії, Фінляндії, Ісландії та Норвегії учні та учениці з різним рівнем здібностей часто навчаються в одному й тому ж закладі освіти. В Угорщині та Нідерландах ті, хто мають погані академічні результати частіше ходять до закладів, у яких навчаються діти з такими ж результатами, тоді як відмінники частіше навчаються з іншими відмінниками. У деяких країнах, таких як Австрія, Франція, Греція та Мальта, працює більше закладів середньої освіти з більшою кількістю тих, хто погано навчається, ніж закладів з більшою кількістю успішних учнів і учениць. Подібна ситуація є типовою для більшості країн / економік, які беруть участь у PISA. Але в кількох країнах, зокрема в Бразилії, Домініканській Республіці, Лівані, Сингапурі та Туреччині учнівство з високими успіхами з більшою ймовірністю буде зібрано в кількох закладах освіти, ніж учнівство з низкими академічними досягненнями.

Концентрація учнівства з низкими / високими результатами (у читанні) в одних і тих самих закладах середньої освіти¹

B-S-J-G (Китай) позначає чотири провінції Китаю, які беруть участь у PISA: Пекін, Шанхай, Цзянсу, Гуандун. CABA (Аргентина) позначає агломерацію Великий Буенос-Айрес, столицю Аргентини.

1. В Алжирі, Франції, Косово та Лівані частка 15-річного учнівства в модальних закладах освіти нижча за 80%; тому слід обережно порівнювати їх з іншими країнами.

2. Литва стала членом ОЕСР 5 липня 2018 року. Однак, згідно з іншими публікаціями, заснованими на даних PISA-2015, Литва не входить до обрахунку середнього показника по країнах ОЕСР.

Примітки: Усі аналізи обмежуються закладами освіти з модальним рівнем ISCED для 15-річних.

Значення R^2 вказує на дисперсію ізоляції учнівства з високими досягненнями в читанні, яка пояснюється відмінностями в ізоляції учнівства з низькими досягненнями в читанні в різних системах освіти. Це міра міцності зв'язку між ізоляцією учнівства з високими успіхами в читанні та ізоляцією учнівства з низькими досягненнями в читанні на рівні кожної країни.

Джерело: ОЕСР, база даних PISA-2015. Таблиця 3.2 у виданні OECD (2019), *Balancing School Choice and Equity: An International Perspective Based on PISA*, <https://doi.org/10.1787/2592c974-en>

Соціальна сегрегація в закладах освіти негативно впливає на справедливість результатів навчання в країні

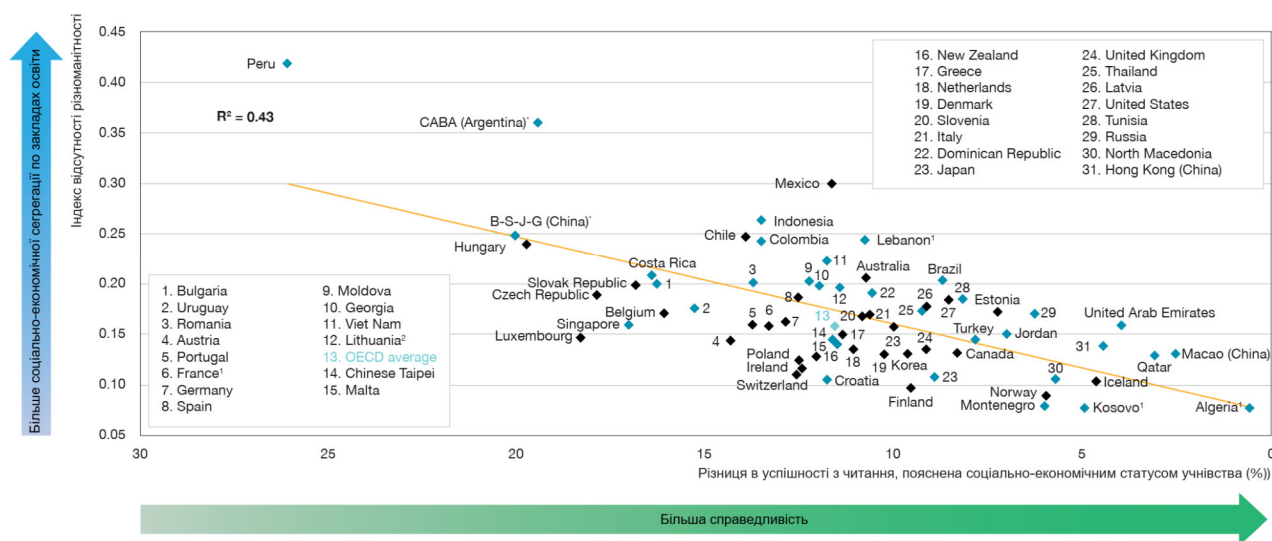
Сортування учнівства по закладах середньої освіти за здібностями чи соціальним статусом може негативно вплинути на справедливість в освіті. Учні та учениці з поганими передумовами для навчання часто стикаються з труднощами в навчанні; а соціальна та академічна сегрегація закладів освіти може створити додаткові перешкоди на шляху до успіху та зменшити справедливість в освіті. Наприклад, заклади освіти з низьким соціально-економічним статусом можуть мати менше фінансових ресурсів або залучати до роботи менш кваліфікованих вчителів і вчительок. Зібрані відомості показали, що відвідування закладів освіти, у яких багато тих, хто погано навчається, шкідливо впливає на успішність учнівства, а наявність однокласників з високими академічними досягненнями навпаки є корисною.

Результати дослідження PISA-2015 показують, що ті країни, в яких соціальна різноманітність закладів середньої освіти є меншою, часто є тими, де зв'язок між успішністю учня або учениці в читанні та його чи її соціально-економічним статусом є найсильнішим. Наприклад, у Перу рівень сегрегації за соціально-економічним статусом у закладах освіти є високим, тому соціально-економічний статус є сильним прогностичним показником успішності учнівства в PISA.

З іншого боку, у Фінляндії, Ісландії, Чорногорії та Норвегії менше 10% результатів читання учнівства пов'язані з соціально-економічним статусом, а заклади освіти в середньому соціально різноманітніші, ніж в інших країнах і економіках.

Аналіз тенденцій у соціальному різноманітті та справедливості протягом кількох циклів PISA підтверджує цей негативний зв'язок між розподілом учнівства по закладах освіти та справедливістю в освіті. Зростання соціальної сегрегації на рівні країни пов'язане зі зниженням справедливості в результатах навчання, навіть якщо врахувати такі особливості системи освіти, як політика контролю.

Справедливість в успішності із читання та соціально-економічна сегрегація¹

B-S-J-G (Китай) позначає чотири провінції Китаю, які беруть участь у PISA: Пекін, Шанхай, Цзянсу, Гуандун. CABA (Аргентина) позначає агломерацію Великий Буенос-Айрес, столицю Аргентини.

1. В Алжирі, Франції, Косово та Лівані частка 15-річних у модальних закладах освіти нижча за 80%; тому слід обережно порівнювати їх з іншими країнами. 2. Литва стала членом ОЕСР 5 липня 2018 року. Однак, згідно з іншими публікаціями, заснованими на даних PISA-2015, Литва не входить до обрахунку середнього показника по країнах ОЕСР.

Примітки: Усі аналізи обмежуються школами з модальним рівнем ISCED для 15-річного учнівства.

Індекс відсутності різноманітності визначає, чи різноманітність учнівства, що спостерігається в закладах освіти, відображає різноманітність учнівства, яка спостерігається на рівні країни чи економіки.

Значення R^2 вказує на частку дисперсії в індексі відсутності різноманітності, яка враховується відмінностями в справедливості в успішності з читання в різних системах освіти. Це міра міцності зв'язку між індексом відсутності різноманітності та справедливістю в успішності з читання на рівні кожної країни. **Джерело:** ОЕСР, база даних PISA-2015. Таблиця 5.4 у виданні OECD (2019), *Balancing School Choice and Equity: An International Perspective Based on PISA*, <https://doi.org/10.1787/2592e974-en>.

Узагальнення

Учні та учениці, особливо ті, хто мають низький соціально-економічний статус, можуть постраждати від відсутності соціальної та академічної різноманітності в закладах освіти. Відсутність різноманітності може позбавити дітей можливості вчитися, грати та спілкуватися з особами з іншим соціальним, культурним та етнічним походженням, що може загрожувати соціальній єдності. Щоб сприяти справедливості та інклюзії, розподіл учнівства по закладах освіти має бути ретельно розроблений, щоб зменшити ризик сортування за соціальним статусом або здібностями.

За детальною інформацією

Звертайтеся до: [Pauline Givord \(Pauline.Givord@oecd.org\)](mailto:Pauline.Givord@oecd.org)

Ознайомтеся з: *Balancing School Choice and Equity: An International Perspective Based on PISA*, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/2592c974-en>.

У наступному числі: Чи знають батьки 15-річних багатьох шкільних друзів своєї дитини та їхні родини?

Це дослідження опубліковано під відповідальність Генерального секретаріату ОЕСР. Погляди та аргументи, висловлені в ньому, можуть не відображати офіційної позиції країн-членів ОЕСР. Цей документ, як і будь-які дані чи мапи, включені до нього, не мають жодних упереджень щодо статусу чи суверенітету будь-яких територій, установлених кордонів чи ліній розмежування, назв будь-яких територій, міст чи місцевостей.

Статистичні дані щодо Ізраїлю надані відповідними органами Ізраїлю. Відповідальність за ці дані лежить на відповідних органах. Використання цих даних ОЕСР не зачіпає статусу Голанських висот, Східного Єрусалиму та ізраїльських поселень на Західному березі за умовами міжнародного права.

Переклад: Юлія ШПАК, методистка відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти.

Редагування: Галина БОНДАРЕНКО, методистка відділу досліджень та аналітики Українського центру оцінювання якості освіти. **Науковий супровід:** Тетяна ВАКУЛЕНКО, директорка Українського центру оцінювання якості освіти, Василь ТЕРЕЩЕНКО, заступник директора Українського центру оцінювання якості освіти.

This work is available under the *Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 IGO* (CC BY-NC-SA 3.0 IGO). For specific information regarding the scope and terms of the licence as well as possible commercial use of this work or the use of PISA data please consult *Terms and Conditions* on www.oecd.org.

Примітки до графіків:

1. Переклад назв країн і економік, які беруть участь у PISA.

Finland	Фінляндія	Bosnia and Herzegovina	Боснія і Герцеговина
Korea	Корея	Moldova	Молдова
B-S-J-Z (China)	П-Ш-Ц-Ч (Китай)	Israel	Ізраїль
Lebanon	Ліван	Baku (Azerbaijan)	Баку (Азербайджан)
Iceland	Ісландія	Russia	Росія
North Macedonia	Північна Македонія	Kosovo	Косово
Saudi Arabia	Саудівська Аравія	Dominican Republic	Домініканська Республіка
Ukraine	Україна	Hong Kong (China)	Гонконг (Китай)
Estonia	Естонія	Germany	Німеччина
Bulgaria	Болгарія	Kazakhstan	Казахстан
Philippines	Філіппіни	Argentina	Аргентина
Australia	Австралія	United Kingdom	Великобританія
Georgia	Грузія	France	Франція
Sweden	Швеція	Colombia	Колумбія
Romania	Румунія	Croatia	Хорватія
Canada	Канада	Turkey	Туреччина
Luxembourg	Люксембург	Austria	Австрія
Belarus	Білорусь	Malta	Мальта
Albania	Албанія	Slovenia	Словенія
Poland	Польща	Peru	Перу
Qatar	Катар	Chile	Чилі
New Zealand	Нова Зеландія	Slovak Republic	Словацька Республіка
Hungary	Угорщина	Costa Rica	Коста-Ріка
Denmark	Данія	Czech Republic	Чеська Республіка
Latvia	Латвія	Ireland	Ірландія
Panama	Панама	Switzerland	Швейцарія
Jordan	Йорданія	Malaysia	Малайзія
Macao (China)	Макао (Китай)	United States	Сполучені Штати
Spain	Іспанія	Portugal	Португалія
Thailand	Таїланд	United Arab Emirates	Об'єднані Арабські
Brunei Darussalam	Бруней-Даруссалам		Емірати
Lithuania	Литва	Brazil	Бразилія
Greece	Греція	Singapore	Сингапур
Morocco	Марокко	Belgium	Бельгія
Serbia	Сербія	Indonesia	Індонезія
Japan	Японія	Italy	Італія
Mexico	Мексика	Netherlands	Нідерланди
Chinese Taipei	Китайський Тайбей	Norway	Норвегія
Uruguay	Уругвай	Viet Nam	В'єтнам
Montenegro	Чорногорія		